

Rapport Waterput Doddendael

Periode:

Auteur: Mergor in Mosam

Datum: Mei 2007

Filenaam: MiM-Rapport-05-2007-1

De waterput van slot Doddendael: echo's uit een rijk verleden.

Figuur 1 Slot Doddendael, gezien vanuit zuid-oosten.

Inhoudopgave

Samenvatting	3
1. Inleiding	4
2. Doel van de verkenning	4
3. Beschrijving omgeving en site	4
4. Korte historie van slot Doddendael	5
5. Onderzoeksmethodes	6
6. Resultaten	6
7. Discussie en conclusies	7
Referenties	7

Verzendlijst

Bestuur MiM
Contactgroep MiM
Herman Braam
Secretaris LWAOW

Stichting Mergor in Mosam
Idem
Kasteelheer Doddendael
Landelijke Werkgroep Archeologie OnderWater

Samenvatting

De in pandige waterput van slot Doddendael (Ewijk) werd al tientallen jaren niet meer gebruikt voor waterwinning en was verworden tot een stinkende afvalput. Met de benodigde schoonmaakbeurt zou mogelijk waardevolle archeologische informatie verloren gaan.

Aangezien de put waarschijnlijk nog tot laat in de negentiende eeuw in gebruik was [1], en dus niet voor een langere periode als afvalput zal hebben gediend, werd verwacht dat de archeologische waarde gering zou zijn. Toch werd door de stichting Mergor in Mosam een verkenning uitgevoerd om dat vermoeden te controleren.

Het doel van de verkenning was het vaststellen van de archeologische waarde, alsmede het onderzoeken van het bestaan van dateerbaar funderingshout van de waterput.

De verkenning werd uitgevoerd door een werkvloer boven het waterniveau te installeren en met behulp van een waterdorpelpomp het waterniveau zo ver mogelijk omlaag te brengen. Bij de verkenning werd de bovenste 10cm dikke zwarte sliblaag verwijderd, met alle losse vondsten daarin.

De vondsten bestonden voornamelijk uit resten van bouwmaterialen, botten, aardewerkscherven, munten en gebruiksvoorwerpen. De dateringen van de vondsten besloegen een periode van de 13de eeuw tot heden, zonder dat sprake was van een archeologische stratigrafie. Mogelijk zijn alle vondsten pas in de periode dat het gebruik van de waterput, begin 20ste eeuw stopte, in de put gedumpt

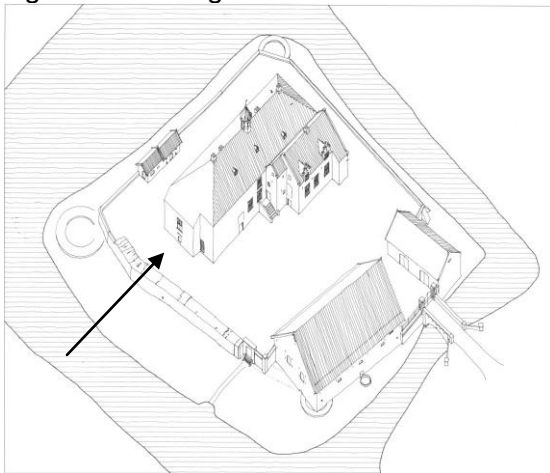
1. Inleiding

De in pandige waterput van slot Doddendael (Ewijk) werd al tientallen jaren niet meer gebruikt voor waterwinning en was verworden tot een stinkende afvalput. Met de benodigde schoonmaakbeurt zou mogelijk waardevolle archeologische informatie verloren gaan. Aangezien de put waarschijnlijk nog tot laat in de negentiende eeuw in gebruik was [1], en dus niet voor een langere periode als afvalput zal hebben gediend, werd verwacht dat de archeologische waarde gering zou zijn. Toch werd door de stichting Mergor in Mosam een verkenning uitgevoerd om dat vermoeden te controleren.

2. Doel van de verkenning

Het doel van de verkenning was een waardestelling van de bovenste afvallaag op de bodem van de put. Tevens werd bekeken of een nauwkeurige (dendrochronologie)datering van de fundering van de put mogelijk zou zijn, zodat een scherpere datering van de bouw van het slot zou kunnen worden verkregen.

Figuur 2 Een vogelvlucht schets.

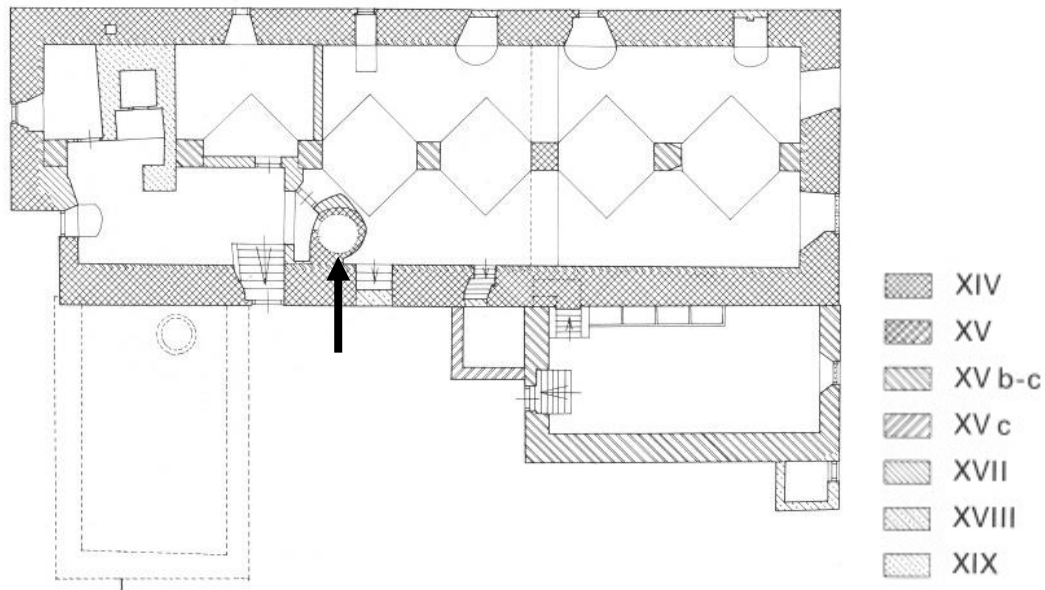
3. Beschrijving omgeving en site

Slot Doddendael is een klein Gelders Middeleeuws kasteeltje dat ten noord-oosten van Ewijk en ten zuiden van de Waal ligt. De RD coördinaten zijn globaal $x = 179818$, $y = 431773$ m bij een hoogte ten opzichte van NAP van 7.5m [2].

De bodem bestaat voornamelijk uit rivierafzettingen met lagen van zand, grind en rivierklei [3]. Het kasteelcomplex ligt op een door een slotgracht omringd terrein, met restanten van een lichte ommuring. Een permanente brug aan de zuid-west zijde biedt de enig toegang tot het complex. Het complex (Figuur 2) bestaat uit drie losstaande gebouwen, waarvan de grootste en oudste aan de noord-westelijke zijde ligt (zie pijl).

De put bevindt zich in de kelder van het oudste gebouw (Figuur 3) en lijkt in een keer te zijn opgetrokken en geïntegreerd in het keldergewelf. De toegang wordt gevormd door een betrekkelijk kleine opening van 54 bij 70cm, op een hoogte van 175cm vanaf de keldervloer. Deze opening stamt uit een latere periode [1]. Voor de ingang is een oude handpomp geïnstalleerd (Figuur 4). De put zelf is ruim en redelijk symmetrisch, met een diameter van 145-155cm. De diepte tot aan het waterniveau, gerekend vanaf de opening, is 255cm. De waterdiepte tot aan het bodemsediment bedroeg voor de verkenning 115cm.

Figuur 3 Situatietekening kelderniveau oude gedeelte. De put wordt aangeduid met een pijl.

De arceringen duiden de vermoedelijke periodes in de bouwgeschiedenis aan [1].

Figuur 4 Putopening met de handpomp.

4. Korte geschiedenis van slot Doddendael

De eerste vermelding van slot Doddendael [4] is van 1332 in een oorkonde van Reinald II van Hertogdom Gelre. Het oudste gedeelte van het slot stamt uit deze tijd. In dit allereerste stadium werd zeer waarschijnlijk de waterput al aangelegd.

Het slot wordt door diverse geslachten bewoond tot het in 1526 gekocht wordt door Karel van Gelre, als strategische vesting. Lang heeft het als zodanig niet gefunctioneerd: in 1528 wordt het slot door opstandige Nijmegenaren in brand gestoken.

Na herbouw wordt het slot bewoond door de familie Van Stepraedt, tot het in 1591 tijdens de 80-jarige oorlog door Prins Maurits wordt belegerd en weer aan vlammen ten prooi valt. Pas na 1604 start de tweede herbouw. In 1769 gaat het slot over op de Duitse familie Von Nagel-Vornholz, en blijft het tot 1945 verpacht. In dat jaar wordt het slot als Duits bezit verklaard, doch in 1956 teruggegeven. In de jaren die daarop volgen vervalft het slot tot het in

1972 gekocht, gerestaureerd en verbouwd wordt ten behoeve van de huidige functie als feest en congres centrum.

5. Onderzoeksmethodes

Veldwerk:

Om sneller en eenvoudiger te kunnen werken werd een werkplatform geplaatst (Figuur 6). Het platform was geconstrueerd van hout en met metalen ankers bevestigd in de voegen van de ruw gemetselde wand van de put. Het platform besloeg een oppervlak van ongeveer de helft van dat van de put. Om nog gemakkelijker te kunnen werken werd het water continu met een pomp weggepompt tot een evenwicht met het instromende grondwater bereikt. Het waterniveau was zover teruggebracht dat werken met perslucht niet meer nodig was. De bovente sliblaag van circa 10cm werd met de hand in emmers verwijderd.

Vondstverwerking:

Het materiaal werd (in de waterstraal van de pomp) gezeefd over 5mm. De artefacten werden genummerd en gewassen.

Determinatie:

De vondsten werden door Nico Arts van de Archeologische Dienst van Eindhoven gedetermineerd en gedateerd.

6. Resultaten

Eerst werd de uit het slib uitstekende laag horeca-afval verwijderd, bestaande uit resten van glazen, kopjes en bloempottengetuigen van de slechte opvoeding van sommige gasten. Tussen deze resten bevond zich ook afbraak afval, zoals metsel fragmenten, hout en spijkerresten. Onder deze laag volgde een 10cm dikke laag met voornamelijk afbraakafval ingebed in zwarte slib met zand. Onder deze laag volgde een relatief harde kleilaag die niet onderzocht werd. De weinige resten, die hier uitstaken werden, zijn waarschijnlijk onder het gewicht van het afval in de klei gedrukt. Langs de putwand bleek al op 10cm diepte in deze kleilaag lag de houten fundering te liggen.

Het materiaal (Figuur 5) van alle lagen werd verzameld en met de hand gezeefd. Een klein deel van de houten fundering werd vrijgemaakt en bemonsterd voor eventuele datering met behulp van dendrochronologie. In totaal werd circa 10cm slib verwijderd en gezeefd

Naast het horeca en afbraakafval werden nog vondsten van enig archeologisch belang gedaan. Al deze vondsten bevonden zich in de laag boven de kleilaag. De voornaamste vondstcategorieën waren: bouwmaterialen, keramiek, munten, botten en gebruiksvoorwerpen en zijn gedocumenteerd in EXCEL-file Doddendael-vondstenoverzicht.xls.

Bouwmaterialen

De bouwmaterialen bestonden voornamelijk uit metsel fragmenten van bakstenen, pleisterwerk, glas, ijzer en houtresten.

De baksteenresten hadden, voor zover na te gaan, allemaal de kloostermop afmetingen van 26 x 13.5 x 6.5cm, hetgeen past in de vroegste leeftijd van het slot 1300 [5].

De houtresten droegen allemaal sporen van moderne (machinale) bewerking.

Het pleisterwerk had nog een originele oker kleur. Een deel van het slot heeft dus deze kleur gehad. Een eerste chemische analyse wees uit het materiaal ijzer bevat. We hebben waarschijnlijk te maken met natuurlijk oker [9].

De glasresten betrof slechts een klein iridiserend fragment, waarschijnlijk vensterglas.

De ijzerresten waren goeddeels te herkennen als spijkers, of konden niet geïdentificeerd worden.

Hout

Naast het moderne houten bouwafval werd een fragment van de houten putwandfundering bemonsterd en onderzocht op bruikbaarheid voor datering met behulp van dendrochronologie.

De houtsoort bleek moerasedijk te zijn, een inferieure soort met een zeer onregelmatig ringenpatroon. Het aantal bruikbare ringen (14) was bovendien te beperkt voor dendrochronologie datering.

Keramiek

De keramische vondsten betroffen diverse scherven van grapes, waaronder Tegelens aardewerk (1500 tot 1800), van een bord Neder Rijn aardewerk met slibversiering (1700- 1800), steengoed uit Westerwald (1550-1700) en een Frankfurter tuitkan (1800- 1900) [5]. Geen van de vondsten was compleet en is dus als afval in de put gestort en er niet per ongeluk ingevallen.

Munten

De munten betroffen allemaal recente Nederlandse exemplaren (1964- 2000) met een geringe waarde (1- 25ct), welke zeer waarschijnlijk tijdens de horecaperiode (1974- heden) in de put zijn geworpen.

Botten

De meeste botten zijn slachtafval, soms met slachtsproten, van varken, rund, schaap en kip. Een datering is niet uitgevoerd. Naast slachtafval zijn ook resten van een bruine rat en een egel gevonden.

Gebruiksvoorwerpen

Het aantal gebruiksvoorwerpen was erg beperkt. Halsfragmenten van een wijnfles, een zogenaamde "kattenkop" of "uifles" of "buikfles" (1600- 1700) [7], een tabakspijp van Abraham Boesveld (1737-1752) [8] en een niet te dateren stuk eigengemaakt gereedschap, een stille getuige van huisvljijt.

7. Discussie en conclusies

De vondstlaag of eigenlijk afvallaag, was relatief dun (10cm). Er was, ten opzichte van de beschikbare ruimte, maar weinig afval in de waterput gestort en heeft daarvoor nooit echt dienst gedaan. Hoewel de vondsten kunnen dateren van 1500- 1900 zijn deze waarschijnlijk niet in een vroege periode in de put terechtgekomen. In de vroege periode (1500- 1900) was de put nog zeker als waterput in gebruik en zal er niet bewust in gestort zijn. Waarschijnlijk is in een veel latere periode (na 1900) een beetje rondslingerend afval uit gemakzucht in de put gestort. Geen van de vondsten was van schokkende archeologische betekenis, maar vormen leuke echo's uit het rijke verleden van slot Doddendael.

De ongeschiktheid van het monster van het funderingshout voor datering met behulp van dendrochronologie is een tegenvaller. Datering zou het echte bouwjaar van het slot scherper kunnen stellen of zelfs nieuwe inzichten kunnen geven.

Referenties

- [1] A.G. Schulte, Het Rijk van Nijmegen, Westelijk gedeelte, Staatsuitgeverij (1982).
- [2] Internet site Actueel Hoogtebestand Nederland, www.ahn.nl
- [3] Geologie van Nederland, www.geologievannederland.nl
- [4] H. van Heiningen, Tussen Maas en Waal, De Walburg Pers Zutphen (1971).
- [5] Jelle Dekker, privé correspondentie, 2006.
- [6] G. Groeneweg, Bergen op Zooms aardewerk, Stichting Brabants Heem, (1992).
- [7] H.E. Henkes, Glazen zonder glans, Rotterdam papers (9).
- [8] Elly Boogers, privé correspondentie, 2006.
- [9] Analyseafdeling Philips Lighting, 2007.

Figuur 5 Foto's van de vondsten.

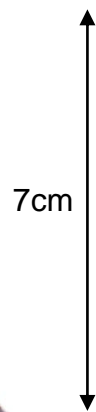
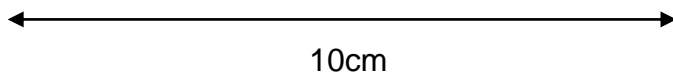
Gewone grape

Tegelse grape

NederRijns aardewerk met slibvesiering.

Buikfles of Kattenkop

6cm

16cm

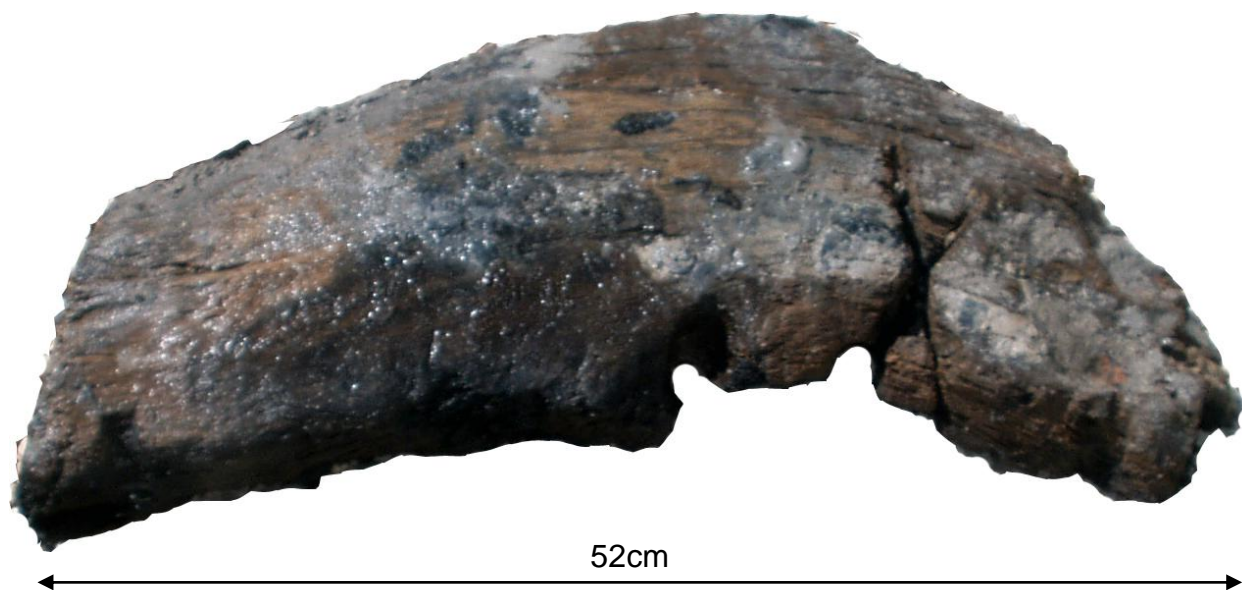
Westerwald steengoed.

Eigengemaakt gereedschap.

28cm

Frankfurter tuitkan, na restauratie, mogelijk gefabriceerd in Bergen op Zoom.

Fragment van teruggeplaatst deel van de eikenhouten funderingsring van de put. Het (bij de bouw van de put) afgezaagde rechte einde aan de linkerkant van het fragment, kon het aantal bruikbare ringen (14) worden afgeschat.

Figuur 6 Schematische weergave van de waterput in slot Doddendael.

